

مرکز مدیریت حوزه های علمیه خاوران

مدرسه علمیه ام ابیها سلام الله علیها تفت

عنوان تحقیق:

زمینه های نفوذ شیطان در انسان

گردآورندگان:

مرضیه موذن

سمیه ابوالقاسمی

زهرا دهقانیان

زهرا کردآبادی

آذر ۱۳۹۷

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

مقدمه

آنان که آهنگ اجابت دعوت خدا دارند، باید بکوشند از همه چیز دست بشویند و بنده ی واقعی خدا شوند. شرط اساسی اجابت و ورود به ساحت بندگی خدا هم ، چیزی جز رهایی از هواهای نفسانی و بندگی شیطان نیست و این دنیا گذرگاهی برای نیل به این رهایی است. برای ما هواهای نفسانی تا حدی شناخته شده اند؛ اما شیطان چطور ؟ آیا تاکنون از خود پرسیده ایم این شیطان که این همه در آیات و روایات در مورد دشمنی او تأکید شده ، ما را به مبارزه با او فراخوانده اند، چه کسی است؟ شیطان دشمنی است که با اهدافی خاص به میدان می آید و مبارزه اش حساب شده است. او از کمینگاه ها و گلوگاه هایی که انسان در آن ها به دام می افتد، آگاه است و به هیچ چیز جز به اسارت درآوردن آدمی قانع نیست. امید است آنان که قصد بندگی خدا را دارند ، با مطالعه ی آن ، شناخت بیشتری نسبت به این مسأله پیدا کنند و بدانند که چرا باید در متن عبادت خدا (در حج) به مصاف شیطان روند.

چکیده

بحث شیطان از جمله مسائلی است که ذهن خود را به ما مشغول کرده و هر کسی برای خود تعریفی از شیطان در ذهن دارد و آنرا با خصوصیتی می شناسد در این نوشتار سعی شده که زمینه های نفوذ شیطان در زندگی انسان از دیدگاه آیات و روایات بررسی شود.

زمینه ها در واقع همان چراغ سبزهایی است که انسان از خود نشان داده و موجب می شود شیطان به سرعت در انسان نفوذ کند و او را به گمراهی بکشاند از جمله این زمینه ها گناهان معرفتی و گناهان عملی است. گناهان معرفتی ، گناهانی است که در اثر بی توجهی به مقام خداوند و عدم شناخت او از انسان سر می زند. مثل : استکبار که خود شامل عجب و تکبر است انسان در اثر عجب کم کم دچار تکبر می شود یا ریا که انسان فقط اعمال خود را برای دیگران انجام می دهد و وقتی آدمی اخلاص ندارد می شود نفاق یعنی در ظاهر دوست مسلمان باشی و در باطن خلاف آن باشی و غفلت انسان ها از دیگر گناهان معرفتی است که انسان به خاطر کوچک شمردن گناه نداشتن علم و غفلت از یاد خدا دچار آن می شود. گناهان عملی مانند رذایل اخلاقی گناهانی است که در ارتباط با دیگران یا دنیا قرار می گیرد مثل حرص ، حسد ، بخل ، خشم.

بی توجهی به عبادات از گناهان عملی است که شیطان مداوم در حال وسوسه انسان است برای ترک عبادات از جمله تضییع نماز چون شیطان در مقابل نماز بی دفاع است. پس تلاش می کند تا نماز را از انسان بگیرد و او را در دام خود گرفتار کند.

شیطان ، ابلیس

الف - مفهوم شناسی شیطان

آنچه که بیش از هر چیزی ما را به شناخت شیطان کمک می کند بیان معانی و مفاهیم واژه شیطان و ابلیس و بررسی این دو واژه است.

۱- معنای لغوی شیطان

این کلمه از سه حرف (ش - ط - ن) تشکیل شده است به معنای دوری و مشتقات آن ۸۸ بار در ۳۶ سوره و ۷۸ آیه از قرآن آمده است. (۱)

در الشیطان ، حرف (ن) اصلی است و از - شَطْن - یعنی دورشدن است.

(الشیطان دور شده از رحمت حق) و نیز گفته اند حرف (ن) در شیطان زیادی است و ریشه آن - شاط یشیط - یعنی از خشم سوخت ، گرفته شده ، پس شیطان - مخلوطی است از آتش (۲)

شطن به معنای ریسمان بلند و محکم که به واسطه آن آب از چاه کشیده می شود. (۳)

شطن به معنای دور شدن از حق می باشد. (۴)

شطن این واژه ، تک معنایی است و بر دوری دلالت می کند و کلمه شطن به معنای ریسمان است و ایت برای اندازه گیری فاصله میان دو طرف (۵)

در میان گفته های ذکر شده معنای مشترکی که برای واژه شطن آمده و آن از دورشدن است . از این رو معنای اصلی همان دورشدن می باشند.

۱- غلامعلی همایی، واژه شناسی قرآن مجید، چاپ پنجم: قم مرکز بین المللی ترجمه و نشرالمصطفی، ۱۳۹۳ ش، ص ۲۱۵

۲- حسین بن محمد، راغب اصفهانی، مفردات الفاظ قرآن، محقق داوودی - صفوان عدنان، چاپ اول، لبنان - بیروت دارالشامیه ، ج ۱ ، ۱۴۱۲ هـ ق ، ص ۴۵۴

۳- خلیل بن احمد، فراهیدی، العین، چاپ دوم ، قم نشر هجرت، ج ۶ ، ۱۴۰۹ هـ ق ، ص ۲۳۶

ابن منظور، محمد بن مکرم، لسان العرب، چاپ سوم : نشر دارالصادر، ج ۱۳ ، ۱۴۱۴ هـ ق ، ص ۲۳۷

۴- حسن مصطفوی، التحقيق فی الکلمات القرآن، چاپ سوم ، دارالکتب العلمیه جمعه ، ۱۴۳۰ هـ ق ، ص ۷۲

۵- احمد بن فارس، مهجم مقایسی اللغة، ج سوم ، قم ، مکتب الاعلام الاسلامی، ۱۴۰۴ هـ ق ، ص ۱۸۳

معنای لغوی ابلیس

ریشه آن بلس می باشد یعنی کسی که از فرمان الهی سرپیچی کرد (۱)

بلس یعنی یأس « وَ يَوْمَ يَقُومُ السَّاعَةُ يُبْلِسُ الْمُجْرِمُونَ - روم / ۱۲ » روزی که قیامت برپا شود گناهکاران مایوس شوند (۲)

بلس یعنی : الابلأس اندوه و غمی که در اثر شدت و سختی به انسان روی می آورد ، فعلش اَبْلَسَ است که واژه ابلیس از آن مشتق شده است.

خدای عزو جل می فرماید: « وَ يَوْمَ يَقُومُ السَّاعَةُ يُبْلِسُ الْمُجْرِمُونَ - ۱۲ / روم » در قیام قیامت بازپسین ، مجرمین و بزهکاران بسختی اندوهگین و مأیوسند (۳)

از میان گفته های ذکر شده ، معنای مشترکی از واژه بلس آمده و آن یأس است.

- ۱- فخرالدین بن محمد ، طریقی ، لسان الاعرب ، چاپسوم : تهران ، ناشر مرتضوی ، جلد ۶ ، ۱۳۵۷ هـ ش ، ص ۲۹
 - ۲- علی اکبر ، قرشی ، قاموس قرآن ، چاپ ۶ : تهران ، دارالکتب السلامیه ، جلد ۱ ، ۱۳۷۱ هـ ش ، ص ۲۲۵
 - ۳- حسین بن محمد ، راغب اصفهانی ، مفردات الفاظ قرآن ، محقق داوودی ، صفوان عدنان ، چاپ اول : لبنان ، بیروت ، دارالشامیه ، جلد ۱ ، ۱۴۱۲ هـ ق ، ص ۱۴۳
- معنای اصطلاحی شیطان

حسد از زمینه های نفوذ شیطان است .

حسود کسی است که به قضای پروردگار خصمناک است و از عطا کردن پروردگار به بندگان ناراضی است و این فکر به آرامی توحید و ایمانش را تباه می کند فرد حسود با حسادتش نمی تواند نعمتی را از دیگران زایل کند جز آنکه آثار زشت حسادت بر او باقی می ماند (۱)

قرآن کریم می فرماید: « وَلَا تَتَمَنَّوْا مَا فَضَّلَ اللَّهُ بِهِ بَعْضُكُمْ عَلَى بَعْضٍ ۚ الْرِّجَالُ نَصِيبٌ مِّمَّا اكْتَسَبُوا وَ مِنَ النِّسَاءِ نَصِيبٌ مِّمَّا اكْتَسَبْنَ ۚ وَ سَأَلُوا اللَّهَ مِنْ فَضْلِهِ ۚ إِنَّ اللَّهَ كَانَ بِ كُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا » (۲)

مبادا آنچه را خداوند به {سبب} آن بعضی از شما را بر بعضی دیگر برتری داده آرزو کنید برای مردان از آنچه کسب کرده اند بهره ای است و از فضل خدا درخواست کنید که خدا بر هر چیزی داناست.

در تفسیر آمده هیچ یک از شما نگویید ای کاش فلان نعمت که آن دارد من داشتم چنین آرزویی.

(۱) دکتر فتح الله ، نجارزادگان ، مصاف بی پایان شیطان ، چاپ هشتم : قم ، موسسه بوستان کتاب ، ۱۳۹۲ ، ص ۲۰۱ و

بخل هم از دیگر زمینه هایی است که باعث می شود شیطان افسار آدمی را در دست گیرد انسان فکر می کند هرچه را جمع آوری کند و در انفاقش بخل ورزد به سود اوست قرآن در مورد سرانجام بخل می فرماید :

«وَلَا يَحْسَبَنَّ الَّذِينَ يَبْخُلُونَ بِمَا أَتَىٰ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ هُوَ خَيْرٌ لَّهُمْ بَلْ هُوَ شَرٌّ لَّهُمْ سَيُطَوَّقُونَ مَا بَخُلُوا بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلِلَّهِ مِيرَاثُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ» (۱)

کسانی که به آنچه خدا به آنان عطا کرده بخل ورزند هرگز تصور نکنند که آن {بخل} برای آنان خوب است بلکه برایشان بد است به زودی آنچه که به آن بخل ورزیده اند روز قیامت طوق گردنشان می شود و تنها خدا وارث آسمان ها و زمین خواهد بود و خدا به آنچه انجام می دهید آگاه است.

پرهیز از انفاق مال کم کم صفت بخل را در انسان مستقر می کند و باعث رد عوامر الهی و احکامی که در مورد اموال است می شود و باعث می شود آدمی به کفر روی بیاورد و از طرفی بندگان محتاج در مهلکه تنگدستی قرار گیرند و موجب تلف شدن نفوس و از بین بردن آبرو و سایر جنایات گردد. (۲)

پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم فرمودند: «از بخل بپرهیزید زیرا بخل پیشینیان را هلاک نموده و آنان را به ریختن خون همدیگر و حلال شمردن (ازدواج) با محرم هایشان وادار ساخت». (۳)

انسانی به جمع آوری مال می پردازد و از انفاق آن خودداری می کند کم کم صفت بخل در او رشد می کند و باعث نافرمانی از امر خداوند می شود و باعث می شود فقرا در تنگدستی بمانند.

(۱) اعراف ()

(۲) علی اصغر ، ملک احمدی ، شیطان کیست ، چاپ چهارم : اصفهان ، انتشارات شهید حسین فهمیده ، ۱۳۸۱ ، ص

۱۲۵

(۳) ابوالقاسم پاینده ، نهج الفصاحه ، قم ، نشر انصاریان ، ۱۳۸۳ ، ص ۱۲۶

چهارم (خشم

یکی از کمینگاه های خطرناک و مهلک شیطان خشم و غضب است خشم حالتی از دیوانگی است ، عقل از کار می افتد ، انسان کنترل خود را از دست داده و از خود غافل می شود و چه فرصتی برای شیطان بهتر از اینست انسان با از دست دادن کنترل خود ناسزاها ، دروغ ها ، تهمت ها ، آبرو ریختن ها ، در او بروز می کند و هر کدام به تنهایی همچون تیری به ایمان انسان نشانه می رود. لذا گفته در حین خشم نه تصمیم گرفته شود نه تشویق و نه تنبیه. خشم بصورت غریزی در همه افراد وجود دارد تا موانع حیات و کمال خویش را با آن دفع نماید اما اگر کنترل نشود یکی از دام های شیطان می شود. (۱)

هر زمان که انسان خشمگین شود شیطان با او بازی می کند همان طور که کودک با توپ بازی می کند. (۲)

روایت

هرگاه انسان دچار خشم شود عقل خود را از دست داده و شیطان به او حمله می کند انسان با از دست دادن کنترل خود به گفتن ناسزا ، دروغ ، تهمت و ریختن آبرو می پردازد در این لحظه نباید هیچ تصمیم و تشویق و تنبیهی گرفته شود خشم بصورت غریزی خوب است ولی اگر از کنترل خارج شود موجب هلاکت می گردد.

(۱) محمود اکبری ، دام ها و گام های شیطان ، چاپ سوم ، قم : موسسه فرهنگی سماء ، ۱۳۸۷ ، ص ۱۰۲ و ۱۰۳

(۲) علی اصغر ، ملک احمدی ، شیطان کیست ، کجاست و چه می کند ، چاپ چهارم : اصفهان ، نشر حسین فهمیده ،

۱۳۸۱ ، ص ۵۹

(۲) بی توجهی به عبادات

اول) تضييع نماز

تضييع نماز يکي ديگر از زمينه هاي نفوذ شيطان در انسان است يکي از سلاح هاي که ابليس از آن ترس دارد و در مقابل آن بي دفاع است نماز مي باشد چون تمام حجاب ها در هنگام نماز از بين خالق و مخلوق برداشته مي شود. (۱)

شيطان اثرات سازنده نماز را مي شناسد و براي بي رنگ کردن آن در زندگي انسان تمام تلاش خود را به کار گرفته است و مدام در حال وسوسه گري براي عدم برپايي نماز بصورت جماعت و در اول وقت گرفته تا حذف روح و نشاط در نماز و حذف مستحبات ، و آرام آرام به قضا کشاندن نماز ، منحرف کردن توجه قلبي انسان در نماز و بالاخره تسخير سنگر آخر يعني از بين بردن پايگاه نماز در زندگي معنوي انسان است. (۲)

پيامبر صلي الله عليه و آله و سلم فرمودند: «شيطان پيوسته تا وقتي که فرزند آدم بر نمازهاي پنجگانه محافظت و مواظبت دارد از وي ترسان است و چون نمازها را ضايع کرد بر او دليل مي شود و در گناهان بزرگ مي اندازد». (۳)

انسان با نماز خود مي تواند شيطان را از پاي درآورد چون يکي از سلاح هايي است که شيطان در مقابل آن بي دفاع است شيطان براي مقابله با اين سلاح مدام در حال وسوسه انسان است براي ترک جماعت نماز ، به تأخير انداختن نماز در اول وقت ، حذف روح و نشاط نماز و تا جائي پيش مي رود که انسان نماز را ترک کند و در دام شيطان افتد.

(۱) زين العابدين دست داده ، جن و شيطان در ادبيات و اديان ، چاپ اول : مجتمع فرهنگي هنري شهيد مصلی نژاد
چهرم ، ۱۳۷۷ ، ص ۱۷۵

(۲) دکتر فتح الله ، نجارزادگان ، مصاف بي پايان شيطان ، چاپ هشتم : قم ، موسسه بوستان کتاب ، ۱۳۹۲ ، ص ۱۵۴

(۳) بحارالانوار ، ج ۸۲ ، ص ۲۰۱ ، ص ۳۲۷

نتيجه گيري:

خداوند متعال در آیه ای از قرآن می فرماید : «ای فرزندان آدم آیا با شما پیمان نبسته بودم که شیطان را نپرستید که او دشمن آشکار شماست ؟»

ما انسان ها با اینکه می دانیم دشمن در کمین ما نشسته و از طرق مختلفی می خواهد به ما ضربه زند ولی او را دست کم گرفته ایم و این باعث شده او بر ما نفوذ کند و ما را به سوی گمراهی و لغزش ها بکشاند . ما انسان ها باید کمر همت ببندیم و این موجود خطرناک را از درون خود بیرون کنیم و ارتباط خود را با او قطع کنیم . چون او جز بدبختی و شقاوت ما چیزی نمی خواهد .

ما با شناسایی زمینه های نفوذ او می توانیم تا حدی او را از خود دور کنیم و با توکل بر خداوند و یاد او خود را از گمراهی نجات داده و به سعادت برسیم .

منابع: